ДЕБЪРСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

ДЕБЪРСКАТА ЕПИСКОПИЯ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

Трето приложение на периодическото списание „ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ".

СТ. СТАМАТОВЪ
Полковникъ о. з.

СОФИЯ
Печатница на Военно-издателския фондъ
1941—398

XXXIII. 57/1244

ДЕБЪРСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

НАР. БИБЛИОТЕКА
СОФИЯ
№ 3867
1941 г.

ДЕБЪРСКАТА ЕПИСКОПИЯ

Трето приложение на периодическото списание „ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ".

СТ. СТАМАТОВЪ
Полковникъ о. з.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

СОФИЯ
Печатница на Военно-издателския фондъ
1941—398

Посвещава се настоящия трудъ на

Негово Високо-Преосвещенство
Дебърско-Кичевския Митрополитъ

КОЗМА ПРЕЧИСТАНСКИ.

1835-1916 г.

Автора.

Дебърската епископия.

Въ диоцеза на Охридската патриаршия—архиепископия, Дебърската епископия се явява въ края на XI вѣкъ. Историцитѣ по тоя въпросъ пишатъ: Голубински: „Последната четвъртъ отъ XI в.“, а проф. Снѣгаровъ: „Дебърската е открита не по-късно отъ последното десетилѣтие на XI в.“

Ясно е, че епископия съ име „*Дебърска*“ имаме къмъ края на XI в. или най-късно къмъ 1090—1100 година.

Явява се въпроса, до тогава, отъ 990 до 1100 г., около единъ вѣкъ, Дебърската покрайнина, къмъ коя епархия или епископия е принадлежала? Ако се силаемъ на казаното отъ проф. Снѣгарова (стр. 192) „по всѣка вѣроятность, тя е била отдѣлена отъ Охридската“, съмнение нѣма, че Дебърската покрайнина въ момента на основаването на Дебърската епископия, черковно, е била подчинена на централната епархия — Охридската. Но понеже, въ диоцеза на Охридската патриаршия, наричана съ това име до 1018 г. а следъ пропадането на Самуиловото царство преименована отъ императора Василий II въ Охридска архиепископия, сѫ ставали промѣни, то ще бѫде необходимо да проследимъ какви сѫ били тѣ за Дебърската область, до нейното оформяване съ опредѣленъ районъ, въ епископия.

Положителни данни отъ които да правимъ заключение за диоцеза на Охридската патриаршия и нейното подѣление на епархии и епископии за времето, когато патриаршията е имала сѣдалище въ Прѣспа, преди 990 г., както и следъ тая дата при премѣстването ѝ въ Охридъ, нѣмаме. Обаче, отъ тритѣ грамоти (хрисовули), издадени отъ византийския императоръ Василий II, въ 1020 г. до българския архиепископъ, се разбира, че се възстановява минималния диоцезъ на Охридската патриаршия отъ времето на царетѣ Петра и Самуила, правимъ заключение, както за цѣлия диоцезъ, така и за имената на епархиитѣ и епископиитѣ.

Атласа на Д. Ризова — 1917 год.. на стр. 16, картата, ни дава не само диоцеза на Охридската архиепископия, споредъ издаденитѣ три грамоти, но и подробно районитѣ на всички епархии, съ тѣхнитѣ имена, показани на стр. 15-а.

Отъ тоя атласъ, стр. 16-а, личи, че Дебърската покрайнина е била подѣлена между: *Чернишката епископия, Призренската, Скопската и Охридската епархии.*

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

Чернишката епископия се е намирала нейде въ срѣдата или въ северна Албания, изобщо въ Драчката епархия, защото въ диатописа на Лева Мждрий, тая епископия е била причислена къмъ списъцитѣ на Драчкия митрополитъ. Проф. Снѣгаровъ стр. 185.

Голубински, стр. 73, казва: „Неизвестния градъ Черникъ се е намиралъ въ срѣдна или въ северна Албания".

Новаковичъ, стр. 58, града Черникъ постави въ мѣстностьта Черменика, северо-източно отъ Елбасанъ.

Ковачевичъ, стр. 54, заб. 2 а, Чернишката епископия отниса на югъ отъ р. Шкумба, въ крайморската мѣстность „Каратопракъ" — Черноземъ.

Ястребовъ, като говори за Чернишката епископия казва: „не може да не се забележи, че Ханъ*), като ревностенъ католикъ и житель на Чернишката область, *лежаща на северо-изтокъ* (к. н.) отъ Елбасанъ, не посочва никакъвъ цитатъ и безъ основание говори, че тя била по-рано (?) цѣла (?) католишка, а сега — мусулманска".

Атлаза на Д. Ризова, освенъ, че потвърдява казаното отъ цитиранитѣ автори, изключая онова на Ковачевичъ, но и посочва кѫде лежи Чернишката епископия, съ ясно очертанитѣ ѝ граници.

Доколкото може да се схване отъ масщаба на картата личи, че Дебърско е подѣлено:

1-о. Къмъ Призренската епархия спада: Рѣка (Люма) и Долни-Дебъръ.

2-о. Къмъ Скопската епархия — Горна или Голѣма-Рѣка.

3-о. Къмъ Охридската епархия — Мала-Рѣка, Жупа и Дримколъ и

4-о. Къмъ Чернишката епископия — *Голо-бърдо, Голѣмо-гърло, Мало-гърло* и отъ Деборията — *Горни-Дебъръ*.

До 995 год. почти цѣла Албания е влизала въ границитѣ на българското царство. До тогава, както Чернишката, така и Орейската епископии (последната се предполага да се е намирала юго-западно отъ Призренъ и може би, въ страната на северо-албанското племе Миродити, гдето главното мѣсто и сега се нарича Ореше) били подъ вѣдомството на Драчкия митрополитъ, епархията на когото влизала въ диоцеза на Охридската, тогава, патриаршия.

Въ 995 г. гр. Драчъ съ околностьта става византийско владѣние и заедно съ това и Драчката епархия минава подъ ведомството на Цариградската патриаршия, а Чернишката и Орейската епископии ставатъ самостоятелни — Снѣгаровъ, стр. 185.

Даденитѣ граждански и черковни правдини на български народъ отъ императора Василий II, следъ неговата

*) Австрийски консулъ въ Шкодра, родомъ отъ Елбасанско.

смъртъ (1025 г.) отъ приемницитѣ му постепенно не само се ограничаватъ, но и отниматъ. Тия ограничения, придружавани отъ своеволията наедно покварено чиновничество, достигали сж до степень на неудържимо. Преследването на известни по-видни лица е станало система, за да нѣма кой да влияе предъ управата въ защита на народа. Поради голѣмата финансова нужда на държавата, данъчната система е била не само измѣнена, но и оставена на произвола на бирницитѣ — плащанията не въ натура, а въ пари. Облаганията се простиратъ и върху черковнитѣ служители — духовенството, клирицитѣ и парицитѣ. Отнето било правото на Охридския синодъ, клиръ и народъ да избира духовенъ началникъ на Охридската архиепископия. Следъ смъртьта на българинътъ— монахътъ Йоанъ — дебранинъ, (1037 г.) Цариградския патриархъ, назначилъ архиепископъ по народность гръкъ.

За всичко това, помогнали, до голѣма степень и възстанията презъ 1040 г. въ Скопие и Драчъ. Потушаването на тия възстания е било придружено съ голѣми насилия и жестокости. Не напраздно скандинавскитѣ пѣсни наричали „Bolgara brenir" — „разрушителя на България", норвежкия принцъ *Харалдъ*, който спомогналъ да се потушатъ тия възстания Дриновъ — т. I. стр. 570.

Къмъ всички тия притеснения на българския народъ. последва и нашествието, въ западната часть на Македония и Албания, на нормандитѣ и усилената дейность на Богомилитѣ, по отношение разбиранията на християнскитѣ догми. Византийскитѣ императори посегнаха и върху диоцеза на Охридската архиепископия. Той е билъ съкратенъ почти на половина. Западната граница е претърпѣла голѣма промѣна, особено въ албанския районъ. Следвайки отъ северъ р. Дрина, като достигнала западно отъ Призренъ р. Б. Дримъ, завивала на истокъ до съединението на двата Дрима; отъ тамъ по рѣка Черни-Дримъ, е следвала гребена на Мокра планина и е достигала Адриатическия брѣгъ до Авлонския заливъ. Така прокарана западната граница, откжсвала Орейскатата и часть отъ Чернишката епископии отъ диоцеза на Охридската архиепископия, които сж били придадени къмъ Драчкия митрополитъ.

Следователно, трѣбва да приемемъ, че граничната линия, както на диоцеза на архиепископията, така и на епархията, отъ съединението на двата Дрима е слѣдвала източнитѣ граници на Орейската и Чернишката епископии, областитѣ на които при раздѣлата на църквитѣ, — 1054 год., останаха къмъ западната църква.

При тая промѣна на диоцеза на Охридската архиепископия личи, че цѣло днешно Дебърско влизало въ границитѣ на Охридската епархия.

Точната година на тая промѣна въ диоцеза на Охридската архиепископия, не се знае, но едно е положително, че това става следъ смъртьта на Василий II — 1025 г., следъ смъртьта на първия архиепископъ монахътъ Иоанъ Дебранинъ — 1037 г. и следъ потушаването на възстанията — 1040 г. Друга промѣна въ диоцеза на Охридската архиепископия става вече следъ 1185 г., т. е. следъ възобновяването на второто българско царство, До това време промѣни въ диоцеза неставатъ, но промѣни въ числото на епархиитѣ и епископиитѣ има. Една отъ тия промѣни е откжсването на Дебърската область отъ Охридската епархия и образуването на *Дебърска епископия.* Следователно, вѣрно е казано отъ проф. Снегарова стр. 192: „по всѣка вѣроятность тя (Дебърската епископия) е била отдѣлена отъ *Охридската епархия*".

По отношение годината, въ която Дебърската область черковно се оформява въ Дебърска епископия, ние нѣмаме други данни, освенъ ония, които дава проф. Снегаровъ на стр. 192: „не по-късно отъ последното десетилѣтие на XI в." т. е. къмъ 1090 — 1100 г. Това заключение вади проф. Снегаровъ отъ едно писмо на тогавашния Охридски архиепископъ Теофилактъ до Дебърския епископъ (Migne t. 126, col. 488, стр. 67). Бедата е тамъ, че това писмо нѣма дата.

Точния текстъ на това писмо, благоволи да ни даде Негово Високо Преосвещенство покойния Варненски Митрополитъ дѣдо Симеонъ Преславски. Сжщото писмо дѣдо Симеонъ придружава съ едно негово ценно пояснение, което хвърля ясна свѣтлина на цѣлия тоя въпросъ. Сжщитѣ пояснения хвърлятъ свѣтлина и върху другъ единъ въпросъ отъ историческо значение, а именно, че: Биемундъ Тарентийски, синъ на Роберта Гюйскара, е завладѣлъ Дебърско при нахлуването си въ Византийската империя отъ октомврий 1107 до септемврий 1108 год. и че презъ това време умира Теофилактовия братъ, за когото е писано това писмо.

За тая ценна услуга на Негово Високо-Преосвещенство, ние му поднесохме нашата синовна почить.

Ето и самото писмо:

До Дебърския епископъ, 67-о писмо.

„Предобриятъ ми братъ, когото Господъ е приелъ, е наистина благатъ за това, честнейши мой епископе. Обаче ние останахме въ страната на скръбьта, въ селенията на мрака, въ поляната на плача, изложени на вѣтроветѣ на скърбьта, въ страната на лукавството. Следъ като оплакахме брата си, колкото изискваха природата и вехтиятъ Адамъ, бързо обърнахме очи къмъ обновителя на природата, къмъ Словото, втория Адамъ и предишния Богъ, който ни е поставилъ и закони за жалейка. Нему възлагаме упованието си и вѣрваме,

че следъ като прибра брата ми, който ми бѣше всичко, нѣма да ни остави занапредъ безпокойно, но ще даде и на насъ немощнитѣ, по какъвто начинъ той знае, сила, защото той и по-напредъ ни укрепяваше чрезъ брата ми. Това сѫщо проси и ти отъ него за насъ, като прилагашъ и тази още молба — да се върнешъ по-скоро въ падналата на твоето попечение епархия, за да посетишъ овцитѣ на стадото му, което ти е повѣрено."

Пояснение: „Съобщението, което прави Теофилактъ на китърския и дебърския епископи за смъртьта на брата си, би могло да послужи за да се каже нѣщо за датата на тия две писма. Отъ 55-о по Меурсия писмо до царския лѣкарь Никита се знае, че братътъ на Теофилакта билъ натоваренъ съ нѣкаква поржчка тогава, когато квартирувала около Солунъ войска. Това трѣбва да е било, както казахъ въ бележкитѣ си върху това писмо, въ време на приготовленията на Алексия I Комнинъ да отблъсне предприетото презъ 1107 — 1108 год. отъ Боемунда нападение. Въ него писмо той казва, че братъ му не се страхувалъ отъ дветѣ течения, които спирали него да се яви лично на Никита, а именно тѣлесната немощь и рѣка Вардаръ. Значи Теофилактовиятъ братъ билъ здравъ тогава, когато било писано 55-о писмо. Обаче отъ дветѣ писма, 56-о до Николая Калликли и 58-о до китърския епископъ, се вижда, че здравословното състояние на тоя Теофилактовъ сродникъ се влошило, защото въ последното се съобщава, колко добре билъ той въ Охридъ и колко изгубилъ като се лишилъ отъ охридскитѣ съестни припаси и вино. Съ първото се изпращатъ на Килликли поздравитѣ на брата му, който се намиралъ на пѫть за насъ Тенаръ, отгдето се слизало въ Ада. Съ писмата пъкъ 66-о и 67-о се съобщава, че братъ му се поминалъ. Особенно значение, споредъ мене има 67-о писмо до дебърския епископъ, Защото ми се вижда, че Теофилактъ го писалъ наскоро следъ смъртьта на брата си и защото кани дебърския епископъ да се моли, за да се върне по-скоро въ епарсията си. Това значи, че дебърскиятъ епископъ неволно напустналъ епархията си. Ако не бѣше така, Теофилактъ щѣше да му пише не да се моли, а по-скоро да се върне между християнитѣ си, Това неволно напущане на епархията навѣрно станало, защото Боемундъ бѣше завладѣлъ Дебъръ при нахлуването си въ византийската империя отъ октомврий 1107 до септемврий 1108 г, Въ това време, навѣрно умрѣлъ Теофилактовиятъ братъ и сѫ писани дветѣ писма, до които се отнасятъ тия бележки."

Споредъ Голубински, Теофилактъ заелъ престола на Охридската архиепископия, съ една вѣроятность, следъ 1084 г. Успенски допуска, щото тая година Теофилактъ е билъ вече Охридски архиепископъ. Следователно, можемъ да правимъ догатки за времето на основаването на Дебърската епископия, т. е. следъ 1084 г.

Запазенитѣ писма отъ Теофилакта хвърлятъ свѣтлина върху живота и положението на архиепископията, епархиитѣ

и епископиитѣ. Следва, че тоя Теофилактъ е билъ една знаменитость на времето, но поради раздори между него и гражданитѣ въ Охридъ, напуска престола съ подаване оставка и се преселва въ Солунъ около 1107 — 1108 г., вероятно когато Буемундъ завладѣлъ не само Дебъръ, но и Охридъ.

Сѣдалище на Дебърската епископия.

По тоя въпросъ, проф. Снегаровъ на стр. 192, ето що пише: „Дебърската область се дѣли на Горни и Долни-Дебъръ. Тя лежи на северъ отъ Охридъ по двата брѣга на р. Черни-Дримъ. Въ *Долни-Дебъръ* (к. н.) се намира градъ Дебъръ (Δεγρα Δεβραϊ), гдето е била епископската катедра".

Тоя изразъ е въ връзка съ следующия: „Въ хросовулитѣ на Василий II не се споменава тоя градъ, навѣрно той по-късно е образуванъ".

Тукъ има една неясность въ изложенията на двата израза, които вмѣсто да се допълнятъ и пояснятъ, затъмняватъ мисъльта.

Въ втората часть на изложението, ние разбираме, че се визира градъ съ име „*Дебъръ*", въ покрайнината на „*Горни-Дебъръ*, кждѣто действително има градъ съ това име. Ако, обаче, се иска да се визира градъ съ име „*Дебъръ*, въ другата покрайнина „*Долни-Дебъръ*", кждето строго казано и днесъ нѣма градъ съ това име е погрешно. Следователно тия два израза трѣбва да претърпатъ следната поправка:

1-о Дебърската область се дѣли на две покрайнини: *Горни* и *Долни-Дебъръ*.

2-о Въ покрайнината „*Долни-Дебъръ*" не се намира градъ съ име „*Дебъръ*", кждето е била епикопската катедра и

3-о Въ хрисовулитѣ на Василий II не се споменува градъ съ име „*Дебъръ*", който днесъ се намира въ покрайнината „*Горни-Дебъръ*". Навѣрно той по-късно е образуванъ.

Ясно е, че когато се учредява епископията, градъ съ име „*Дебъръ*" нѣма, а има покрайнини съ имена; „*Горни-Дебъръ*" и „*Долни-Дебъръ*".

Въпроса е, кой отъ тѣхъ е „*Горни*" и кой „*Долни*" — тукъ всички почти историци грешатъ и затова се явява противоречие на действителностьта.

Названието *Горни* и *Долни*, опредѣля географското положение на всѣка покрайнина, спрѣмо течението на р. *Черни-Дримъ*, обратно на странитѣ на свѣта, понеже извора на р. Черни Дримъ е *Охридското езеро* — южно отъ покрайнинитѣ. Следвайки течението на рѣката, ние ще имаме първо! *Горни-Дебъръ*, а следъ това *Долни-Дебъръ*. Днесъ названието „*Горни-Дебъръ*" е останало само на града „*Дебъръ*", а покрайнината е преименована на „*Поле*" — по топографически характеръ на мѣстностьта.

Въ старо време, дветѣ покрайнини, сѫ билѝ познати съ името: *„Дьбръ“*, *„Дебри“*, *„Дебръ“*, *„Дебрѣхъ“*, (форма отъ предложенъ падежъ), а въ последствие, когато се е искало да се изразатъ двата Дебъра — Горни и Долни, казвало се е *„Дебория“* — *двойствено число*, дума, която и днесъ често се употрѣбява.

Въ 1873 год., Дебърския валия Хусни паша, избралъ селото *Пешкопие*, като срѣдище въ покрайнината Долни-Дебъръ и сѣдалище на каймакамъ, Построилъ казарма на два етажа за 800 човѣка, свързалъ го съ телеграфъ съ града Дебъръ и го нарекълъ: по български — *Долни-Дебъръ*, по турски — *„Дибрей-зиръ,“* а по албански *„Дибра-пощь“*, за разлика отъ *„Горни-Дебъръ“* *„Дебрей-баля“* и *„Дибра-епъръ“*.

Дебърската область въ турско време, носеше административното име *„мутесерифлѣкъ“* и обемаше всички тия покрайнини, които въ старо време сѫ сѫществували по отдѣлно.

Ястребовъ [1]) като руски консулъ въ Призренъ, обикаля цѣло Дебърско къмъ 80-тѣ год. на м. XIX в. съ цѣль да установи:

1) Сѣдалището на Дебърската епископия;

2) Мѣстото на старата крепость *Святиградъ*, превземането чрезъ обсада, на която е станало подъ личната команда на царь Мурада II въ 1449 год. и

3) Кога градъ *Дебъръ* е билъ основанъ.

Понеже тия три въпроса, често се свързватъ по мѣсто и врѣме, той ги разглежда, както тѣ му се представатъ: отъ разкази на стари хора, отъ негови лични издирвания и отъ исторически документи, представени отъ разни автори.

Тия три въпроса, отъ старитѣ автори сѫ страшно разбъркани и за да се установи нѣщо положително, ще трѣбва по-обстойно разглеждане.

Ние ще спремъ нашето внимание върху въпроса, който ни занимава — *сѣдалището на Дебърската епископия*, като другитѣ два ги оставимъ. Тѣ ще бѫдатъ докоснати до толкова, до колкото тѣхното зачекване би пояснило мисъльта.

Ние приемаме, че сегашния градъ Дебъръ не е сѫществувалъ, когато се основала Дебърската епископия. Това е мнението и на Ястребова, и ако той се докосва до сегашния гр. Дебъръ и да дири тамъ сѣдалището на Дебърската епископия, то това прави, за да обори мнението на нѣкои автори, които твърдатъ, че тамъ е била епископската катедрала Ястребовъ прави и друго едно по-подробно проучване на мѣстноститѣ около градъ Дебъръ — махалата *Пиянецъ* и селцето *Градецъ*, чрезъ имената на които той иска да докаже, че тия мѣста при основаването на епископията сѫ били подъ сръбска власть и като така епископията е основана отъ *Св. Сава* и тя е *сръбска?*

*) Ястребовъ е съ духовно образование.

На тоя въпросъ ние ще се поспремъ да докажемъ, че ако мнението на Ястребова не е *софизъмъ*, то трѣбва до се нарече *езуитизъмъ*, равно на *шовйнизъмъ*.

Ястребовъ е въ недоумение отъ онова, което архимандритъ Никифоръ Дучичъ изнася, стр. 182/183, за че стария градъ Дебъръ, турцитѣ въ 16-и в. разрушили и че въ тоя градъ при черквата „*Св. Никола*“ била основана епископската катедра. Отъ кѫде знае това Дучичъ не упоменава въ своята статия. Той цитира тоя фактъ, а още съ по-голѣма самоувѣреность твърди, че турцитѣ основали не много далечъ отъ тоя градъ, новъ градъ и го нарекли „*Дебъръ*“, въ който отъ тогава и до днесъ се намира епископията — стр. 129. Дучичъ дълго се колебалъ преди да напише това, но на основание на Милоевича, който твърделъ, ужъ, че видѣлъ стенитѣ на монастира „Св. Никола“ и старата *Сръбска* (?) (к. н.) епископия въ сегашната — Дебърска околия и намерилъ надписъ за сѫществуването на епископската катедра. Въ потвърждение на това, привежда откѫслекъ отъ тоя, ужъ, сѫществующъ надписъ:

„Процѣтваше въ насъ о Господѣ свещенодѣтельми блаженны и великы намъ архиереи и слоуга Христовъ въ светыхъ отьцъ нашъ Иаковъ Митрополитъ архиепископоупомъ прьваго . . . Кир. Сави въ Храмѣ Св. (?) и вел (?) Христова архиереи и чудотворьца Николы въ дольнѣмъ Дъбри, основанъ въ лѣтъ 35 (?) прьвимъ архиепископоупомъ . , . Киръ Савомъ падьши и разсипанни поганими бледивимъ и проклетимъ безбожнымъ Іеретикомъ рекьвши Бабоуни, невѣровавшихъ въ Спасѣ двоухъ Іестествь . . . (въ забележка Дучичъ казва: ужъ на стената, отъ която е взетъ надписа, буквитѣ на това мѣсто. до толкова сѫ изтрити, че неможе се прочетатъ, по думитѣ на Милоевича), многими труди и поти прие зизде и обновляя... храмъ митрополии (?) светителя Киръ Савы въ долнъи Дьбрьнѣ . . . “

Не е трудно да се разбере, че тоя надписъ е измисленъ. 1-о въ старо време, думата свети, никога не се е писала така съкратено св. и подъ титулъ; 2-о Милоевичъ, който снима надписа отъ стария градъ „*Дьбръ*“ не много по-горе отъ сегашния градъ *Дебъръ*, забравилъ, че тоя Дебъръ не е Долни, а *Горни* и 3) въ времето на св. Сава епископитѣ не се наричали митрополити. Излиза, че Милоевичъ научилъ всичко това отъ свой кореспондентъ. Такъвъ му е билъ Цвѣтко Поповъ — Поповичъ, бившъ ученикъ на Милоевича.

„Като сѫда по думитѣ въ разговора му съ менъ въ гр. Охридъ презъ 1881 год., говори Ястребовъ, азъ съмъ готовъ

да го увѣря, че тоя именно Цвѣтко подлъгалъ Милоевича за надписа, който ужъ свидетелствува за основаването на епископското сѣдалище въ града Дебъръ отъ св. Сава. Това мнение остана въ менъ при беседването ни за 43 разни документи, писани на пергаментъ и 156 броя разни монети и писмата му до менъ, предизвикани по много въпроси."

Между другото Цвѣтко пишелъ: „За Святиградъ въ настояще време нѣма и слѣда, но има *„Сватовъ-градъ"* на северозападъ отъ гр. Дебъръ, на 2 часа растояние съ огромни развалини отъ крепость и градъ. Народа наричалъ тия развалини *„Граждани"* и *„Сватовъ-градъ"*. Азъ самъ съмъ прегледалъ тия развалини, продължава Цвѣтко, но освѣнъ единъ гербъ на камъкъ въ стената на единъ домъ и единъ надписъ друго нищо не съмъ намерилъ".

Герба е представлявалъ, ужъ, лъвъ съ две опашки, а надписа, чисто и просто съчиненъ отъ него и незаслужващъ внимание.

Това *„Граждани"* на Милоевича, Цвѣтко го е представлявалъ за *„Дьбръ"*, гдето е била черквата Св. Никола, а на Ястребова *„Святиградъ"*.

Изследванията довеждатъ Ястребова до това убеждение, че *„Граждани"* не е нито *„Дьбръ"* нито *„Святиградъ"* нито пъкъ е било градъ или крепость, а стара римска колония на пжтя Via Egnatia — отъ и за сѣверъ. Въпреки щателното претърсване не намерилъ нито гербъ, нито надписъ. Немогло да се допустне и това да е билъ знаменития градъ *„Святиградъ"*, както уверявали Хана: Илияз-ага I и II) и Кичевския

Забележка 1-а. По разказа на Симеонъ Стефановъ отъ *с.Селце—Жупа*, който въ 1872/3, 1873/4 г. е ученикъ въ гр. Дебъръ при учителитѣ Кипро Веляновъ отъ с. Вормица — Голобърдо и Василъ Хаджиевски отъ Лазарополе — Мала-Река, а въ 1884/5 — въ Охридъ при учителя Наумъ Филевъ, познава Цвѣтко Поповъ — Поповичъ. Родомъ билъ отъ с.*Модричъ*—Дримколъ. Училъ се е въ Сърбия. Въ 1879 г. е дошелъ въ Дебъръ за учитель, изпратенъ за пропаганда. Въ 1880/81 г. е учитель въ Охридъ, гдето и се оженилъ, а въ 1884 г. е билъ убитъ на Петрино планина.

Забележка II. Илиязъ ага, по разказа на Симеонъ Стефановъ, билъ по произходъ албанецъ, неграмотенъ и подрядчикъ на войскитѣ въ: Дебъръ, Шкодра и Призренъ. Презъ 1875/6 година е повишенъ въ чинъ (рутбе) паша и натоваренъ да продоволствува войскитѣ въ войната срещу Сърбия. Въ градоветѣ: Куршумлие и Нишъ били устроени фурни, кждѣто Елиазъ паша праща по 15 души фурнаджии-българи, отъ с. Селце Жупа. Въ групата, която била въ Нишъ е билъ и Симеонъ Стефановъ. Сжщия Илиязъ паша е билъ натоваренъ да организира и изпраща доброволци (азбии) отъ Албания противъ Сърбия. Организирани сж били четири групи или чети: 1-а чета подъ командата на *Суфъ-Кривца*, отъ с. Крифци, близо до града Дебъръ —

епископъ, понеже споредъ описанията на Барлета, Святиградъ *се намиралъ* въ непристѫпно мѣсто, като орлово гнѣздо.

Илиязъ паша при срещата въ Битоля съ Ястребова е казалъ, че той на Хана не е могълъ да каже где се намира Святия градъ, защото на него не е останало време да се занимава съ историята на тия времена.

Тая дълга история въ препирня свършва съ това, че Дучичъ въ кн. 57 на сѫщото списание се отказва отъ своето убеждение за основаването на Дебърската епископия въ г. Дебъръ и се старае да я намери на друго мѣсто — въ *Босна*, Снегаровъ. стр. 165, заб. 3-а, споменава, че нѣкои сръбски историци отождествяватъ Дебърската епископия (до Сараево), основана отъ архиепископа Сава съ Македонската, но това тѣхно твърдение излиза невѣрно.

Ястребовъ продължава, стр. 135, да преглежда старинитѣ около гр. Дебъръ и да дири църква — Св. Никола. На 5 — 10 минути отъ града намира махала *Пиянецъ*. Тукъ по нѣкои стари основи на кѫщитѣ никой неможе да се усъмни, че било укрепление. По на севѣро-изтокъ $^1/_4$ часъ разстояние отъ града има малко селце отъ 5 християнски кѫщи на име *Градецъ* — дебрянитѣ го наричатъ *Градъ—Елевци*, а на сърбската карта мащабъ 1/100,000 е отбелѣзано съ името *Татаръ-Елевци*. Надъ това село въ планината Кърчинъ, на една не голѣма възвишеность, има основания на нѣкогашна, може би черква или крепость. Албанцитѣ (Ястребовъ навсѣхѫде ги нарича арнаути), които сѫ го сѣпровождали, разправяли, че това било малка цьрква, но немогло да се предполага да е билъ монастиръ. И по основитѣ не могло да се различи дали е църква или кула.

Въ противоположна страна на гр. Дебъръ, т. е. юго-западно и недалечъ отъ р. Черни-Дримъ,при село *Еребаръ*, има развалини, за които се е запазило предание, че тукъ живѣли крале и повече нищо. Развалинитѣ показвали, че тукъ сѫ били жилищни помѣщения, но следи отъ черковни здания не е имало.

Споредъ насъ, предположението на Ястребова по отношение Граждани, че е била римска колония, трѣбва да считаме за правдоподобно, но че не било нито градъ, нито крепость, не сме съгласни по следнитѣ съображения: Историческитѣ данни ни казватъ, че римлянитѣ образуваха колонии (селища) въ източнитѣ диоцези и то въ по-важнитѣ посоки и пѫтища, не само за колонизация и подържание въ изправ-

---

съ 200 души суварии и 400 пешаци; 2-а чета подъ командата *Ахмедъ-бегъ* отъ Долни-Дебъръ — 400 пешаци; 3-а група подъ командата на *Риза-беъ-Зогу* отъ с. Кодра Зоголи, Матско, чичо на бившия *албански кралъ* — съ 1000 пешаци и 4-л подъ командата на *Тафъ-извири* отъ с. Изворъ, Грика — маде — съ 200 пешаци.

ность тия пѫтища, но и за охрана и отбрана отъ вѫтрешни и външни нашествия, тия посоки. Сѫщитѣ служеха и за срѣдища на съответнитѣ краища. Граждани е било действително срѣдище между дветѣ покрайнини *Долни и Горни-Дебъръ* или общо *Деборията*, когато не е сѫществувалъ града Дебъръ и като такова не е могло да не бѫде градъ. Между впрочемъ самото име показва че е било градъ.

Сѫщата тая римска колония, носяща славянското име „Граждани" е имала значение и за отбрана срещу нашествия отъ северо-изтокъ. А самитѣ останки свидетелствуватъ, че това е било крепость за своето време. Най-после и днесъ има живи дебрани, които помнятъ изходнитѣ и входнитѣ врати на крепостьта. Сѫщитѣ хора разправятъ, че много златни предмети сѫ намѣрени при разкопки на крепостьта, но тогава не сѫ показвани отъ боязънь да не имъ ги вземе властьта.

Следъ разрушението на крепостьта Граждани, а това трѣбва да е станало непремѣнно преди основаването на епископията, инакъ, като централно мѣсто въ Деборията, кѫдето, вѣроятно, е била и административната власть, може би, тамъ щѣше да бѫде епископията, административния центъръ е билъ пренесенъ на друго мѣсто.

По отношение на днешното село „*Заградъ*", находяще се северо-източно отъ Граждани на 2 часа пѫть въ планината подъ в. Корабъ, за което Ястребовъ говори, че въ Дебъръ нѣмало други градове освенъ крепостьта, носяща и сега названието „*Заградъ*" (стр. 136) е неправдоподобно. Тоя Заградъ не е могълъ да бѫде въ никакъвъ случай централно мѣсто на Деборията, нито голѣмъ градъ, а е било продуктъ на Граждани, както показва и неговото име. Имало е, може би, сѫщото значение за планината, както Граждани въ полето.

Развалинитѣ при с. Еребаръ, възможно е да представяватъ останки отъ жилищни помѣщения, въ които, съ една голѣма вѣроятность може да се предполага, че тукъ е била главната квартира на феодала *Моисей—Комненъ— Гольмии-Дебърски.*

Отъ всичко казано до тукъ следва да се заключи, че къмъ годината на основаването на Дебърската епископия, нито града *Дебъръ* е сѫществувалъ, защото не билъ още основанъ, нито *Граждани* е билъ централно мъсто на Деборията защото билъ разрушенъ преди годинитѣ 1090 и 1100 и следователно нѣма защо да се дири тамъ сѣдалището на Дебърската епископия.

Нека сега отидемъ въ другата покрайнина на Деборията — Долни-Дебъръ или *Пешкопие.* Ястребовъ казва: самото име *Пешкопие — Епископия* ни навежда на мисъльта за сѫществуването тамъ на епископията.

И действително, на изтокъ отъ това село на една възвишена тераса, на лѣва страна отъ рѣката, която иде отъ в. Корабъ, се виждатъ доста голѣми монастирски основи и въ срѣдата немалки черковни развалини. За съжаление, не е намѣренъ никакъвъ надписъ.

Отъ събранитѣ сведения, разпитъ на албанцитѣ, се разбира, че тукъ сѫществувалъ *монастиръ*, и живѣлъ въ старо време *владика*, когато не е билъ града Дебъръ. Монастирътъ владѣялъ селата: *Бриждани*, *Туменъ*, *Доброво* и *Пешкопие*, като свои чифлици.

По-запазени български фамилни имена, празднуване отъ цѣлото население съ голѣма тържественость и сега празника „*Св. Никола*“,както и българскитѣ имена на всички почти околни села: *Суходолъ*, *Слатина*, *Заградъ*, *Староецъ*, *Градище*, *Доброво* и пр. показва, че тукъ е билъ голѣмъ центъръ на българщината. Всичко това се потвърдява и отъ разказитѣ на: Шеихъ-абазъ, Шеихъ-Шахиръ и Ахмедъ-бегъ, що селото *Пешкопие*, въ старо време е било голѣмо, имало *много християни*. Последни останки отъ тѣхъ, цѣла една махала, била се преселила преди 70 г. тогава — днесъ 120 г.

Границитѣ на Дебърската епископия.

Отъ казаното до тукъ заключаваме, че севернитѣ и западнитѣ граници на Охридската епархия, оставатъ такива и за Дебърската епископия. Източната граница, лесно е да се схване, че тя върви по: Бистра и Стогово планини, защото гр. Кичево остава въ Охридската епархия.

По отношение южната граница, която споредъ проф. Снѣгаровъ (стр. 195), „допирала р. Черни-Дримъ въ Струшкото поле“, или до тамъ, до гдето въ 1283-4 год. биде намаленъ диоцеза на Охридската архиепископия съ откѫсването на Дебърската епископия и цѣло Дебърско, при попадането имъ подъ сръбска власть.

Отъ тия граници се вижда че Дебърската епископия обхващала всички покрайнини отъ дветѣ страни по течението на р. Черни-Дримъ, отъ Стружкото поле до съединението на двама Дрима — Черни и Бѣли — или по дѣсния брѣгъ: Жупа, Мала-Рѣка, Горна-Рѣка, Деборията — Горни и Долни Дебъръ, Калисъ и Люма, а по лѣвия брѣгъ: Дримколъ, Голобърдо, Дебърското черногорие. (Голѣмо-гърло и Мало-гърло). Люсна, Мохури, Тедрина. Западно отъ тия покрайнини прие господството на западната църква още отъ 1054 г. Чернишката и Орейската епископии, придадени къмъ Драчката епархия.

Ястребовъ, като руски консулъ въ Призренъ, обикаля тия покрайнини. Интересни сѫ негови изучвания по установяването на северната граница на Дебърската епископия.

При обиколката на покрайнината *Люма*-Рѣка, (стр. 218), на пѫть отъ село Топояни за Дода-Каля, сѣдалище на кайма-

каминъ, нѣкога, на дѣсния брѣгъ на рѣката Ляпъ, въ ущелието, обраснало съ гора, намира манастирски развалини.

Жителитѣ не сж запазили никакво предание, обаче, наричатъ мѣстото „*Аравелъ*“. Ястребовъ пита: „не е ли Архангелъ“? Не е ли тукъ Липлянския манастиръ, който билъ подчиненъ на Дебърската епископия. . . А на страница 123 пише: Между с. с. Радомиръ и Слатина, южно отъ Дода-Каля, намира мѣсто обраснало съ лѣсъ, подъ име „*Пельпаникъ*“ — западно отъ пжтя. Въ лѣса има възвишеность и на нея развалини на голѣмъ монастиръ, подъ име „*Киша-Липляни*“ — Липлянски монастиръ. Въ източна посока подъ планината Корабъ има развалини на голѣма крепость. Ястребовъ казва: „*Това е Липлянъ*“.

Исторически фактъ е, че тоя Люмски окржгъ, който въ турско време се е дѣлилъ на 7 байрака, почти не е плащалъ данъкъ, понеже се е считалъ като привилегированъ — билъ въ родствени връзки съ старитѣ турски султани, които му дали тия привилегии, а и отъ тоя окржгъ сж родомъ прочутитѣ турски сановници.[123])

---

[1]) Махмудъ паша Призренски, родомъ отъ с. Уймище, който знаялъ по-добре български, отколкото турски.

[2]) Прочутиятъ Синанъ-паша, родомъ отъ с. Топояни (1508—1596 год.). На 12 годишна възрасть е взетъ за еничеринъ и заведѣнъ въ Цариградъ. Билъ е петь пжти садриазимъ, краль на Египетъ и Триполи. Родилъ се е въ време на султанъ Баязита. (1481—1512 год.); въ времето на Селима I. (1512—1520 год.), билъ заведенъ въ Цариградъ и потурченъ; служилъ презъ време на султанитѣ: Сюлейманъ Великолепний) (1529—1566 г.), Селимъ II. (1566—1574 г.), Мурадъ III. (1574—1595 год.) и умира въ 1596 г. въ време на царуването на Мохамеда III. (1595—1603 г.)

Селата които съставляватъ 7-тѣ байрака: Топояни, Чайля, Калисъ, Палюшъ, Радомиръ, Тедрина и Бущерица съ особенъ ферманъ отъ султанъ Муратъ III. (1574—1595 год.) въ първитѣ числа на ребиулъ. — ахъръ въ 994—1585 год. били подарени на Синанъ паша, който пакъ отъ своя страна ги освобождава отъ всѣкакви даждия и спайлъци. Тоя ферманъ, написанъ на 13 листа, всѣки листъ — 3 педи дължъ и 2 педи широкъ, цѣлия отъ злато, се е пазилъ въ с. Топояни отъ Илиазъ-ага — вж. стр. 11, забележка 1-а. Когато фермана е даденъ населението е било християнско. Въ тоя ферманъ се говори, че Синанъ-паша нѣкога въ Албания билъ свинярь заедно съ неговия племенникъ *Ферхадъ*-паша.

[3]) Отъ селото Вила е родомъ Софи-Синанъ-паша, който въ 1615 г. въ Призренъ направилъ най-голѣмата джамия на свое име, отъ развалинитѣ на Краль Душановия монастиръ „св. Архангелъ“ на р. Бистрица.

Прочутъ турски писатсль. Неговата книга „*Тезаруати*“ — е съ богословско-нравствено съдържание. Затова е признатъ за ученъ и е нареченъ *Софи*. Билъ е два пжти садриазимъ. Въ турския календаръ отъ 1858 година пише, че тоя Синанъ-паша билъ везиръ въ 1603 год.

Отъ 1283 до 1366 год, Дебърската епископия се намира подъ ведението на Ипекската патриаршия — сърбската църква. Обаче, споренъ е въпроса дали е сѫществувала епископията тогава — липсватъ данни за нейното сѫществуване, всичко говори, че тя е била закрита.

Между годинитѣ 1360 — 1366 Вулкашинъ се обявява за самостоятеленъ господаръ на: Прилепъ, Охридъ, Скопие и Призренъ и заедно съ Скопската и Призренската митрополии връща се въ диоцеза на Охридската архиепископия и Дебърската епископия. Тогава къмъ Дебърската епископия се придава и Кичево — Снегаровъ 340.

Придаването на Кичево, вѣроятно е станало за смѣтка на изгубенитѣ покрайнини отъ Дебърско, останали подъ властьта на албанскитѣ феодали: *„Голо-бърдо“, „Малосията“ и „Деборията“*.

Правдоподобно ще бѫде и заключението, тогава е станало и премѣстването сѣдалището на епископията отъ Пешкопие, Долни-Дебъръ, въ *Кичево*. Сѫщото време, вѣроятно е станало и преименованието — въ митрополия. Това положение остава до завладяването на Дебърско отъ турцитѣ — 1464 г. Следъ тая дата сѣдалището на епископията или митрополията се пренася въ администнративния центъръ — гр. Дебъръ и при закриването на Охридската архиепископия, Дебърската епархия сѫществува.

Съ учредяването на Българската екзархия — 1870 год. признаха се правата и на българското население въ Турция, а заедно съ това опредѣлиха се районитѣ на митрополиитѣ. Дебърската митрополия запази своя районъ, безъ онія мѣста, отъ кѫдето българитѣ бѣха избутани отъ албанцитѣ.

Тая митрополия просѫществува до 1913 год. когато завладяха тоя край сърбитѣ. Уничтожиха сѣдалището на митрополията, т. е. повториха онова отъ 1283/4 год.

Начинътъ, по който сърбитѣ махнаха митрополита Козма Пречистански презъ 1913 год. отъ гр. Дебъръ и епархията му е единъ недостоенъ за единъ християнски — цивилизованъ народъ и една държава. Но, и той бѣше тоя, който освенъ, че не даде да му се целува ржка отъ началника на Дебърския гарнизонъ, но и да му кѫже: „Задъ менъ стоять 500,000 български щика и тѣ ще искатъ смѣтка за вашитѣ действия“.

И той презъ 1915 год. тръгна подиръ тия 500,000 щика стигна въ своята епархия въ края на декемврий, и въ януарий 1916 г. почина — вѣчна му память.

Въ 1595 г. билъ губернаторъ на *Офена*. Въ 1607 г. е билъ изпратенъ съ особени поржчения въ Еминъ. Женен билъ за дъщерята на Султанъ Баязита.

Ястребовъ, следъ като се съгласява, че първото седалище на епископията е било Пешкопие— Долни-Дебъръ, добавя: „*Още нищо не доказва, че тая епископия е била сръбска, основана отъ св. Сава*“ — стр. 139 (К. Н.).

И той се старае да докаже, че когато е основана епископията, тия мѣста сж били подъ властьта на сърбитѣ.

Поради интереса, които представляватъ тия негови изложения, понеже се касаятъ за нашия край — Дебърско, макаръ и накратко, ние ще ги разгледаме.

Руварацъ, известенъ сърбски писатель и критикъ, който разглежда мнението на Дучича и Милоевича, че Дебърската епископия била основана въ гр. „*Дебръ*“ отъ Св. Сава въ „Годишница II — стр. 248, не само се противопоставя, но и се старае да докаже, че това неможе да бжде вѣрно, защото когато Св. Сава основалъ *дванадесетьхъ епископии*, а после намалени на *осемъ*, Дебъръ не билъ подъ властьта на сърбския кралъ и за това Св. Сава не е могълъ да постави епископия въ чужда земя и господарство. Дебърската область, пише той, е присъединена къмъ Милутиновото царство въ 1283/4 год., но епископията въ тая область и после това, както и по-рано, всѣкога е оставала подъ вѣдомството на Охридската архиепископия.

Ястребовъ пита: „Така ли е въ действителность; вѣрно ли е що Дебъръ невлизалъ въ състава на сърбското царство“? Поводъ да напише Ястребовъ притивното, дава му голѣмото старание да се покаже по-ревностенъ сърбинъ отъ всѣки такъвъ и кривото му тълкувание на нѣкои названия на мѣстности, покрайнини, села и градове, които той среща въ Дебърско, при своята обиколка и които отождествява съ други подобни имена въ тогавашното, далечъ на северъ сърбско царство.

Отъ 1018 до 1185 г. българското царство, западнитѣ граници на което въ миналото сж били далечъ въ сегашна Сърбия по р. Сава, попадна подъ византийска власть. Сърбитѣ, въ последствие, въ съюзъ съ маджаритѣ и епиротитѣ, се стараятъ да разширатъ границитѣ въ юго-източна посока, въ византийскитѣ владения, къмъ: Косово, Призренъ, Нишъ и Македония.

Споредъ Мутавчиева „Македонски прегледъ година I кн. 4-а“, Шафарикъ — „Старини т. II, кн. I, както и всички други видни автори: Иричекъ, Голубински, па и сърбски такива: Миленко Вукичевиħ и Ст. Станојевиħа, „историја српскога народа“, сърбитѣ правятъ нѣколко опита за навлизане въ Македония; 1093, 1183 и 1258 год., но всички тия набѣги сж били по-скоро за плячка, отъ колкото за завоование, защото

освѣнъ, че сѫ били твърдѣ кратковременни, но и свършватъ безъ никакви придобивки на земи и границитѣ, стоятъ далечъ северно отъ Призренъ. Въ посока на Дебъръ и Дебърско, сърбитѣ до 1283 год. не сѫ правили никакъвъ опитъ за завладяване на земи или за плячка и никоя сръбска история това не говори.

Къмъ „исторіа сръпского народа“ отъ Ст. Станоjевиħа, до 1283 годиħа до когато Дебърско подпада подъ сръбска власть, сѫ приложени четири карти за границитѣ на сърбското царство; така: 1-а до 960 г. — стр. 55; 2-а — царството на Бодима до 1101 год. — стр. 77; 3-а. царството на Немана, когато е билъ и Сава, до 1196 г. — стр. 103; и 4-а царството на Стефана Първовѣнчани до 1223 г.—стр. 123. Въ тия карти сѫ показани пунктирно, даже и всички набѣги, правени въ разни времена и въ разни направления, както е случая съ ония къмъ: Нишъ, София, Враня, Скопие, Прилепъ Тетово и Призренъ и за които набѣги Ст. Станоjевиħ на стр. 79 пише: . . . „але само оплачка оне крајеве па се врати натраг.“. Въ посока на Дебъръ набѣги не сѫ правени и на картитѣ не е показано нищо. На стр. 142 е приложена картата съ придобититѣ земи презъ 1283 г.—Дебърско, Кичевско и Поречието.

На стр. 139 Ястребовъ продължава: „Отъ историята казва той, ние знаемъ, що още преди Немана въ 1147—1150 г. *Дебъръ съ Галичникъ*, значи съ Рѣка и Тетово, съ Гостиваръ и *„Никава“*, т. е. пространството земя, заемащо днесъ: Коджаджикъ и близо лежащитѣ села: Левуново, Маврово и Никифорово, сѫ се намирали въ предѣлитѣ на Pacein. Въ това време сърбитѣ били васални на византиицитѣ“?!

Нищо по невѣрно отъ това.

Споредъ картата на Станоjевиħа на стр. 77 личи че границата на сръбското царство за 1147—1150 години е западно отъ Нишъ, северно отъ Косово поле, близо до Звечанъ, западно отъ Дяково, източно отъ Шкодра по р. Фани, притокъ на р. Матъ до устието ѝ на Адриатика. Историитѣ на Вукичевиħа и Станоевиħа за тия години *1147—1150*, страници *84* и *90* пишатъ: Сръбскиятъ жупанъ на Рашка напада на византийскитѣ земи и по думитѣ на Станоевиħа: „али Манојло удари на нега, усвоjи Рас и савладага (у jесен 1149 г.) те се Урошъ морао повуħи у планине“. Града Расъ на картата е показанъ северно отъ Звечанъ, въ областьта Рашка, когото Ястребовъ смѣсва съ Расонъ, Рѣсенъ на р. Рашци, при втичането на р. Лешка въ р. Вардаръ — Долни-Пологъ.

Въ тия събития се срещатъ имената *Галиче* и *Никава*. Ястребовъ взима Галиче за *Галичникъ*, което Шафарикъ го посочва въ Руднички окржгъ, между Дичино и Чемерница. Други автори го посочватъ за Елечъ, развалини северо-западно отъ Нови-пазаръ.

Интересни сѫ опредѣленията на покрайнината *Никава*, която Шафарикъ и други автори сочатъ близо до Рожа, въ областьта Рашка, а Ястребовъ я постава въ Дебърско на три мѣста: едно въ покрайнината, въ която лежатъ селата отъ Коджаджикъ до Маврово — т. е. сегашна Мала-Рѣка; втори пѫть казва: Никава — между Коджаджикъ, Модричъ и Луково — „Жупа-Коли“ (отъ Жупа Николи, Никова, Никава); и трети пѫть въ горното течение на р. Радика и най-после казва: „*Почему же неискатъ Никаву между Гостиваромъ и Галичникомъ, а Галичъ въ самомъ етомъ Галичникѣ* (к. н.).

Ястребовъ продължава: Въ животоописанието на Краль Милутина, стр. 108, се говорило: „Милутинъ . . . прьвѣе приѣтъ оба Пологa съ градови ихъ и съ областию и градъ славни Скопліе, по сихъ Овче Поле и Злетовоу и *Пијанецъ*“ и т. д. Всички тия земи били изгубени въ време Драгутина, но били сърбски земи отъ 1183—5 г.

Въ биографията на Немана Първовѣнчани, между другото се говори: Неманъ завоевалъ... и градъ Житомишьскъ и градъ Скопие и градъ Лѣшокъ отъ Долни-Пологъ и *Градецъ* (к. н.) и градъ Призренъ и т. д. Ястребовъ добавя: „ние по-горе казахме, где се намиратъ *Пиянецъ* и *Градецъ*, за това едва ли е нуждно да говоримъ, що Дебъръ не билъ преди Милутина въ границитѣ на сръбското царство“!

Въпросътъ тукъ е за *Пиянецъ*, махала на градъ Дебъръ и *Градецъ*, или селото *Градъ-Елевци*, северо-източно отъ Дебъръ, сѫ били подъ сръбска власть още отъ 1183—5 година. Ние никога не бихме повѣрвали, че единъ писатель отъ величината на Ястребова, въ своитѣ изучвания и описания да отиде до тамъ щото да забрави и *срамъ отъ хората и грѣхъ отъ Бога* — както самъ се изразява. Вѣрно е, че въ 1183 г. Неманъ нахлу на югоизтокъ, като зае и отчасти разруши византийскитѣ крепости въ цѣлата область между: Нишъ, София, Скопие и Призренъ (Шафарикъ — биографията на Немана, гл. VIII, стр. $^{8}/_{16}$), обаче, не мина и година, биде прогоненъ отъ тия мѣста, като сполучи да запази само Косово поле, безъ Призренъ. Картата на стр. 103 отъ историята на Станоjевића ни показва сѫщото. Тя сѫщо ни показва, че въ посока на Дебъръ не е правено опитъ за нахлуване. Най-после биографията на Немана по-нататъкъ говори: „Приложи же земли отьчьствиіа своего область Призренскою и Пологa оба до коньца съ мегьами своими“ и т. д. Отъ това се разбира, че присъединява къмъ отечествената земя областитѣ: Призренска и Положка *до края на тѣхнитѣ синури или междини*. Дума нѣма за вънъ отъ тия области. Следователно градъ Градецъ за когото е въпроса, е лежалъ извънъ тия междини, инакъ щѣше да бѫде казано, както за градъ Лѣшокъ въ Долни-Пологъ — градъ Градецъ въ Дебъръ.

По отношение на Пиянецъ въпроса е лекъ да се разбере, но Ястребовъ пресилва фактитѣ: Милутинъ въ 1282 г. нахлу съ войскитѣ въ северна Македония и до есеньта завзе цѣлата область отъ Кюстендилъ и Пиянечко до Тетово и затова съвременика пише: (Данило 108) „Прьвѣе приетъ оба Пологa сь градовы ихъ и съ областию и градъ славни Скопие, по сихъ же Овче Поле и Злетово и Пиянецъ". Значи отъ двата полога източно до областьта Пиянецъ, но не махалата Пиянецъ до Дебъръ, която на Ястребова се явява за крепость и то сърбска, а—Пиянечко.

На следната 1283 година, пролѣтьта, Милутинъ завладе и дримскитѣ тѣснини южно отъ Дебъръ, следователно и тая область минаваше подъ сръбска власть. Ето защо и съвременика (Данило 114) пише: „Въздвигъ се иде, и приетъ землю Дьбрьскоу съ вьсѣми городы и държавами ихъ" и т. д. за Кичево и Поречие. — Ето кога Дебърско, въ когото се намиратъ и *Пиянецъ* и *Градецъ* и *Галичникъ*, па може би и *Никава*, пада подъ сръбска власть, първия пѫть въ 1283 г. пролѣтьта.

Заключението на Ястребовъ е следното:

Вземайки въ съображение, че Неманъ владѣялъ Дебъръ (което излѣзе невѣрно) и ако допуснемъ че въ село Пешкопие била Дебърската епископска катедра, можемъ да допуснемъ, че св. Сава може да е учредилъ епископията „въ Дьбрѣхъ". Такива сѫ доказателствата на Ястребова за, че Дебъръ е билъ подъ сръбска власть, повече време отколкото подъ българска. Трѣбва да се приеме за вѣрно, че съ присъединението на Дебърскитѣ земи къмъ сръбското царство на Милутина и Дебърската епископия минава подъ властьта на сръбската патриаршия. Сърбитѣ закриха Дебърската епископия, като я присъединява къмъ Призренската епархия. Сѫщо така ние приемаме да е вѣрно, че Дебърската епископия е разрушена отъ богомилитѣ (гл. 40 стр. 285) и че Милутинъ пратилъ сина си Душана (Душанъ е синъ на Стефана Първовѣнчани, а не на Милутина — тукъ трѣбва да има грѣшка) за да ги накаже. За забеляване е, че следъ наказанието на богомилитѣ, младия краль върналъ се при баща си — *въ земля сърбска* („Къ родителю си превисокому кралю въ землю сръбскоую").

И тукъ Ястребовъ отъ неспокойствие добавя: „Обаснява се съ това, казва той, че били две епископии съ това име, сръбска, а другата подъ название, не иска да каже българска а казва — греческой". А за да поясни тая своя странность и мнителность добава: „По мое мнение нѣма защо да се чудимъ на това. Старитѣ сърби, обикновено наричали гръцки земи ония, които се намирали на югъ отъ Шаръ, затова, защото били отвоювани отъ гърци". И за да увѣри невѣрующитѣ, прибава въ видъ на забележка: „И западнитѣ писатели ненаричали Сърбия, земитѣ завоевани отъ неманичитѣ задъ Шаръ и Карадагъ; обикновено, тия земи ги наричали гръцки"!?

Нашиятъ отговоръ, ако и грубъ, но е правдивъ — *„вари го, печи го — все си е тиква“*.

Ястребовъ, когато пише това, той има на ржка не само Хана, но и Макушева, Голубински и пр. автори, които той често цитира. Е добре, ако всички автори пишатъ, че българитѣ не сж завоевали, а сж заселили цѣла *Албания*, която наричатъ *България*, а албанцитѣ — *българи*, що не посочи кои сж тия автори, които казватъ противното? Макушевъ на стр. 7 му казва, че родоначалникъ на Миродититѣ е българинътъ Иванъ, но не сърбинъ, още повече гръкъ. Най-после, не само западнитѣ автори, на които той се силае, безъ да посочи поне единъ, но и византийскитѣ пишатъ: „Граница между сърбитѣ и българитѣ, въ срѣднитѣ вѣкове, е била: „течението на р. Дримъ, отъ присъединението на двата Дрима — северно — сърби, а южно — българи — за Албания, а за Македония Шарския масивъ.

Ястребовиятъ трудъ, въ това отношение е едно черно петно въ руската литература предъ великанитѣ като Макушева, Голубински и др.

Въ битностьта му на руски консулъ въ Солунъ презъ годинитѣ 1888—89 и пр. когато нѣмаше никакъвъ поменъ отъ сърби, той отъ умраза къмъ българитѣ, освенъ че непосещаваше едничката славянска църква, каквато бѣше българската, но и не минаваше по улицата, гдето бѣше гимназията.

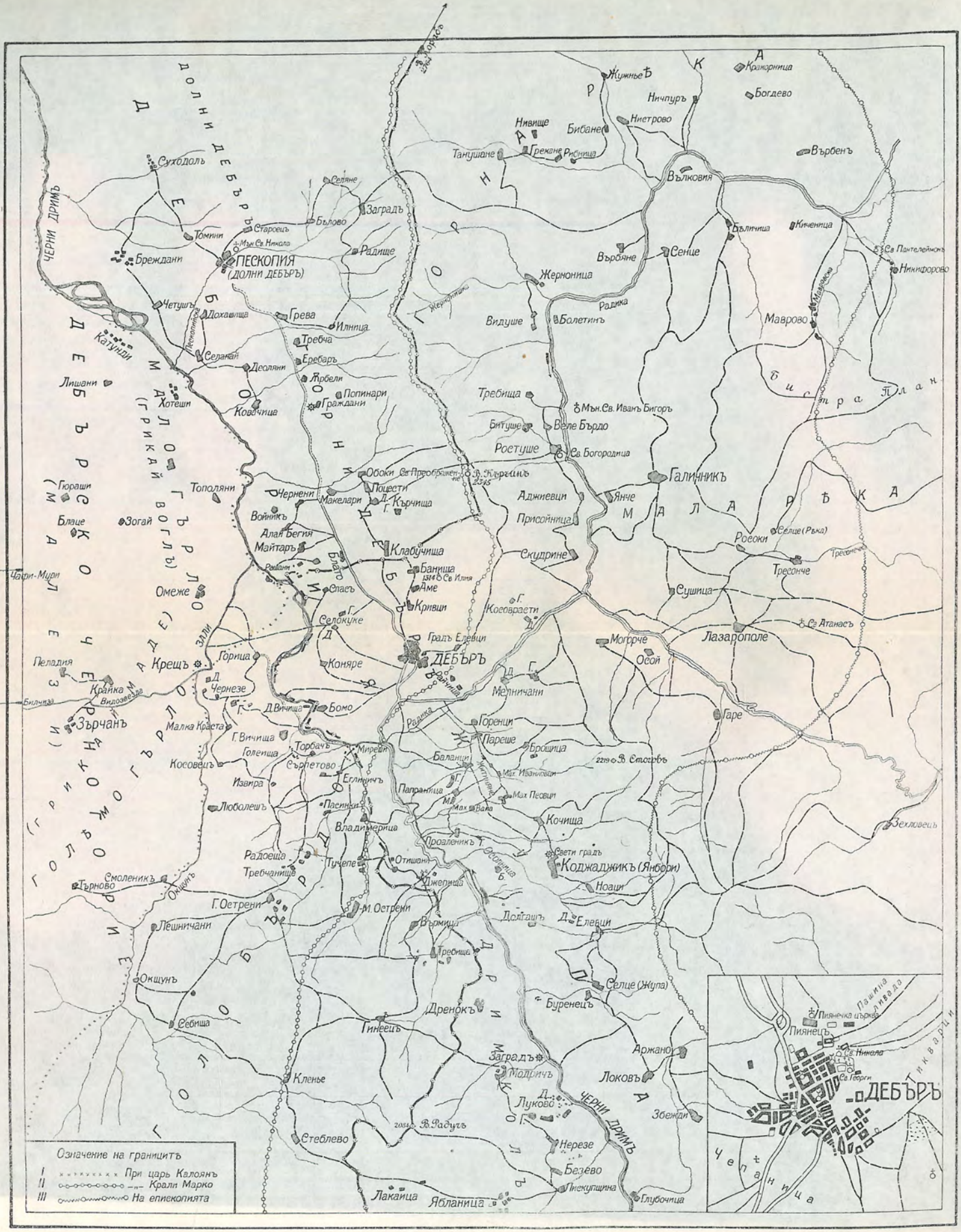
ПЕСКОПИЯ
(ДОЛНИ ДЕБЪРЪ)
ДЕБЪРЪ
Суходолъ
Брежданы
Томини
Старецъ
Мън. Св. Никола
Селяне
Заградъ
Бълово
Радище
Четушъ
Дохашица
Грева
Илница
Требча
Еребаръ
Десляни
Селанай
Жрбели
Попинари
Граждани
Ковачица
Хотешъ
Лишани
Калугери
Черни Дримъ
Пескопийска
Долни Дебъръ
Гюраши
Тополяни
Бляце
Зогай
Войникъ
Алан Бегия
Майтаръ
Рейданъ
Черненъ
Макелари
Поцести
Обоки
Св. Преображение
Д. Кърчинъ
Г. Кърчица
Клабучица
Банища
Св. Илия
Аме
Спасъ
Кривци
Селокуке
Д. Г.
Горица
Коняре
Крещъ
Пеладия
Крайка
Видозеда
Билчиза
Зърчанъ
Чернезе
Д. Вичища
Бомо
Малка Краста
Г. Вичища
Голешница
Торбачъ
Косовецъ
Сърпетово
Еглинчъ
Извира
Люболешъ
Пасинки
Владимерица
Радоеща
Требчанище
Тучепе
Отишани
Смоленикъ
Търново
Окщунъ
Г. Оетрени
М. Оетрени
Лешничани
Требище
Себища
Гинеецъ
Дренокъ
Кленье
Стеблево
Лакаица
Ябланица
Буренецъ
Селце (Жупа)
Аржано
Заградъ
Модричъ
Локовъ
Луково
Збежди
Нерезе
Безево
Пискупщина
Глубочица
Ничпуръ
Нивище
Бибанецъ
Танушане
Грекане
Ръсница
Жужньецъ
Ниетрово
Вълковия
Върбенъ
Богдево
Краморница
Сенце
Върбяне
Жернонница
Видуше
Радика
Болетинъ
Балничица
Кименица
Св. Пантелеймонъ
Никифорово
Маврово
Требица
Мън. Св. Иванъ Бигоръ
Битуше
Вели Бърдо
Роетуше
Св. Богородица
Галичникъ
Аджиевци
Янче
Присойница
Скудрине
Сушица
Росоки
Селце (Ръка)
Тресонче
Лазарополе
Св. Атанасъ
Могорче
Осой
Мелничани
Гаре
Горенци
Пареше
Брошица
Баланци
Палранница
Кочища
Коджаджикъ (Янбори)
Ноаци
Долгашъ
Д. Елевци
Гр. Елевци
Косовраети
Д. Г.
Зехловецъ
Проаленикъ
Свети градъ
Отсница
Джерница
Вермица
Мах. Ивановци
Мах. Певци
Мах. Вака
Мах. Чистилница
Мах. Ванга
Св. Стогоръ
2291 м.
Св. Радуъ
2094 м.
Черни Дримъ
Бистра планина
Малка Река
Голешница (Грикай Вогълъ)
Чафи-Мири
Означение на границитъ
I При царь Калоянъ
II Крали Марко
III На епископията
ДЕБЪРЪ
Пиянечка църква
Пиянецъ
Св. Никола
Св. Георги
Пазища
Тиквари
Чепанница

Още стотици книги на дейци родени в географска област Македония може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски"
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

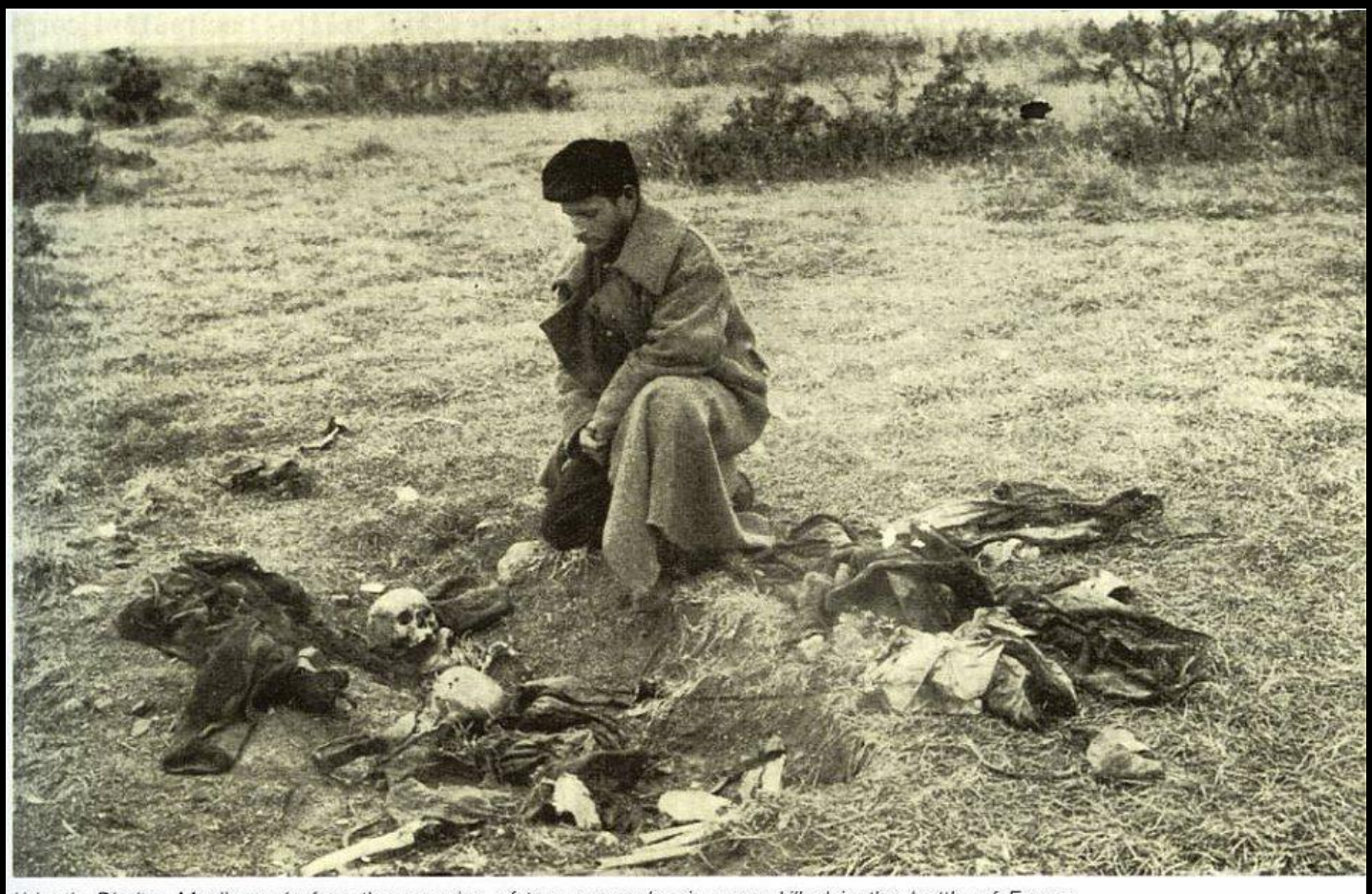

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres